

Bartoňková, Dagmar

Míšení prózy a veršů v antické románové literatuře

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1972, vol. 21, iss. E17, pp. 83-102

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109482>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SBORNÍK PRACÍ FILOSOFOCKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERSITY
STUDIA MINORA FACULTATIS PHILOSOPHICAE
UNIVERSITATIS BRUNENSIS
E 17 (1972)

DAGMAR BARTOŇKOVÁ

**MÍŠENÍ PRÓZY A VERŠŮ V ANTICKÉ
ROMÁNOVÉ LITERATUŘE**

1. Míšení prózy a veršů v řeckém románě.

J. Ludvíkovský ve svém Řeckém románě dobrodružném, Praha 1925, hovoří o tom (str. 111), že k míšení prózy a veršů dochází hned ve dvou nejstarších řeckých románech s dobrodružnou tematikou, totiž v románu o Alexandrovi od tzv. Pseudokallisthena, datovaném dnes většinou do prvních století n. l., ač jeho začátky třeba klást nepochybně ještě do doby helénistické, a v románu O věrné lásce Chairea a Kallirhoe, který napsal na konci 1. stol. n. l., či nejpozději na začátku 2. stol. n. l. Chariton. V románu o Ninovi,¹ složeném kolem roku 100 n. l. a tvořícím snad jistý mezistupeň mezi oběma výše jmenovanými díly, se verše nikde neobjevují. Ludvíkovský, podobně jako mnoho jiných badatelů², předpokládá na základě řady dokladů smíšeného stylu, zjištěných v latinské podobě románu o Apolloniovi, králi tyrském, existenci prosimetra i v řeckém originále tohoto románu, jenž podle něho náležel rovněž k staršímu typu řeckého eroticko-dobrodružného románu. B. E. Perry ve své práci *The Ancient Romances — A Literary Historical Account of Their Origins*, Univ. of California Press, Berkeley and Los Angeles 1967, však nesouhlasí s názorem, že by byl latinský román o Apolloniovi překladem či volnou adaptací řeckého románu, nýbrž spolu s Klebsem, Goepem aj. je přesvědčen o tom, že román o Apolloniovi, králi tyrském, je dílo latinského autora, a zdůrazňuje, že materiál k jeho zpracování mohl být přejat jak z řecké, tak z římské literatury, a to nejen z tvorby románové. Nejnověji pojednal o „vypravovací technice v antickém řeckém románě“ Tomas Hägg, *Narrative Technique in Ancient Romances*, Stockholm 1971, jenž do své monografie zařadil výklady o Charitonovi, Xenofontovi Efeském a Achilleovi Tatiiovi, samotnou otázkou, zda existovala řecká předloha románu o Apolloniovi, se zde nezabývá. Ať už ovšem dáme za pravdu té či oné straně, náleží pojednání o prosimetru v latinském románě o Apolloniovi podle našeho názoru až do druhé části naší studie, v níž se hodláme zabývat výskytem a funkcí prosimetra v římské románové literatuře.

¹ Z románu o Ninovi se nám zachovaly tři papyrové zlomky, objevené v Egyptě; zlomek A a B byl poprvé publikován *U. Wilckenem* v r. 1893 a zlomek C, objevený teprve v r. 1932 byl v definiční podobě uveřejněn *M. Norsovou* v r. 1949 — podrobněji srov. k tomu článek *R. Je-mišťové* v *Listech filologických* I, 1953, str. 209—228.

² Podrobněji o tom viz na str. této stati.

V této kapitole tedy nejprve soustředíme svou pozornost na román o Alexandrovi. Na rozdíl od B. E. Perryho, který odmítá řadit toto dílo mezi romány a počítá je do literatury historické, jsme my sami plně přesvědčeni o oprávněnosti klasifikace Ludvíkovského, jenž klade zmíněné dílo mezi romány pro jeho biografickou jednotu, a jenž je spojil s románem erotickým v jednotu románu dobrodružného.³

Vkládání veršů do prozaického kontextu si v tomto románě důkladněji povšiml již O. Immisch ve své studii Über eine volkstümliche Darstellungsform in der antiken Literatur, Neue Jahrb. 47, 1921, str. 409 n., a dospěl k závěru, že se zde verše objevují především na místech lyricky vzrušených, zejména v různých řečech, a že se verše porůznu objevují i v partiích vypravěčských. Immisch, který je proti C. Wachsmuthovi, F. Dornseiffovi i W. Schmidovi průkopníkem názoru, že prosimetrum není orientální import, nýbrž projev lidové řecké tradice,⁴ považuje míšení prózy a veršů v Pseudokallisthenovi za jev zcela přirozený a stylově organický, neboť sám základ tohoto románu spočíval podle něho v lidové tradici.

Při rozboru prosimetra v románu o Alexandrovi vycházíme z edice W. Krolla,⁵ pořízené na základě rukopisu A (Cod. Paris. 1711) pocházejícího z 11. stol. Veršové úseky se zde vyskytují na 16 místech v celkovém počtu více než 250 veršů.

Ve dvou případech jde o pouhou reprodukci věštby; tu je počet veršů zpravidla malý a není bez zajímavosti, že se táž věštba vždy dvakrát opakuje. Je tomu tak v I 30,6(5 veršů; stejná věštba se opakuje v I 33,2) a v I 47,1 (2 verše; touž věštbu nalézáme i v I 47,8).

V jiných případech jsou do prozaického textu vkládány citáty ze známých básníků. Jejich škála není však příliš široká; tak jde hlavně o Homéra a ojedinele o řecké dramatiky. V I 33,13 vypráví autor o tom, že Alexandros dal jako děk za věštbu zhotovit sochu boha Serapise, v podobě odpovídající známým Homérovým veršům z Il. 1, 528—530, v nichž je charakterizováno mocné Diovo souhlasné příkypnutí:

*Κελεύθει δὲ καὶ Παρμενίωνι ἀρχιτέκτονι ξόανον κατασκευάσαι διωμησάμενον
τέμενος ἐμπερὲς τοῖς Ὀμηρικοῖς στίχοις, ὡς εἶπεν ἐκεῖνος ὡδί που
<δ> ἀοιδίμος Ὀμηρος
ἦ καὶ κτανέησιν ἐπ' ὄφρουσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσια δ' ἄρα χαιται ἐπεροῶσαντο ἀνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.*

Dvě veršové vložky obsahuje údajný Aristotelův dopis v 26. kap. 3. knihy. Nejprve se tu při zmínce o Odysseovi používá jeho proslulé charakteristiky ze začátku Odysseje (Od. 1,3) a o něco níže pak k slovům, v nichž Aristoteles hovoří o tom, že Alexandra „radostně přijali jak Aithiopové, tak i Skýtové“, je připojen jiný verš z 1. knihy Odysseje (Od. 1, 24), jenž se u Homéra vyskytoval pouze ve vztahu k Aithiopům, kteří podle něho sídlili jednak při západu, jednak při východu slunce, ale jež autor románu vztáhl k Aithiopům pouze v jeho první části (sídlá při slunci západu), kdežto druhou část přičetl Skýtům (sídlá na východě). V obou případech jde o verše užité více méně nadbytečně, snad se snahou dodat vzletnosti listu slavného filosofa a Alexandrova vychovatele.

³ Srov. k tomu naši recenzi Perryho knihy v SPFFBU E 16 (1971), str. 270—274.

⁴ Srov. i náš článek Předmenippovské začátky prosimetra, smíšeného stylu, v řecké literatuře, SPFFBU E 14 (1969), str. 69—71.

⁵ Historia Alexandri Magni, ed. W. Kroll, Berlin, Weidmann 1926.

... ἐν τῇ μάχῃ γενναῖός τις Ὀδυσσεύς, δς
πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω.

... Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδῶν ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὴν ἦλθε, καὶ γηθοσύνως
αὐτὸν παρέλαβον οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ Σκύθαι
οἱ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος.

Další čtyři verše, převzaté asi z řeckého dramatu (srov. Trag. Graec. fragm., inc. 102, p. 859)⁶ vkládá autor v II 16, 10 do úst poraženému Dareiovi, jenž po návratu do paláce nařiká nejprve v próze, a pak více méně uprostřed věty (text je však zřejmě porušen) přechází bezprostředně do řeči vázané a recituje následující trimetry jambické:

οὐδεις τὸ μέλλον ἀσφαλῶς ἐπίσταται·
ἢ γὰρ τύχη, βραχείαν ἢν λάβῃ ῥοπήν,
ἢ τοὺς ταπεινοὺς ὑπεράνω τιθεῖ
ἢ τοὺς ἀφ' ὄψους εἰς ζόφον κατήγαγεν.

I ve všech těchto případech, kdy autor používá známých veršů starších básníků, obsahují veršové partie jen poměrně nepatrný počet veršů. S těmito úseky výrazně kontrastují všechny případy zbývající. Jde o značně rozsáhlé samostatné partie, zřejmě více méně původní básnické projevy autorovy. Verše jsou skládány v choliambech s různými obměnami.⁷

První básnická partie tohoto typu je veršovaná odpověď boha Serapise, obsahující plných 40 veršů (I 33, 11). Obsahově jde o věštbu, ta však není v hexametrech, nýbrž v jambickém metru a již i tím ztrácí vlastně citační autenticitu. Ještě rozsáhlejší jsou veršované úseky vyplňující značnou část kapitoly 46a v první knize díla. Ve 4. až 7. paragrafu této kapitoly prosí thébský pístec Isménias v prozaické řeči Alexandra, aby ušetřil Théb, a najednou přechází v jambické verše, jichž pronásí celkem 83 (I 46a, 9). Pak je sled veršů přerušen prozaickou větou, a po ní následuje nejprve trojverší uvozující Alexandrovu odpověď, a teprve potom veršovaná odpověď sama, čítající 31 veršů:

Τοσαῦτα μὲν ἰκετεύσας Ἰσμηνίας ἔπεσεν παρὰ ποσὶν Ἀλεξάνδρον βασιλέως.
ὁ δὲ Μακεδῶν δμμα πρὸς αὐτὸν μηχανίας
καὶ τοὺς ὀδόντας τοῖς ὀδοῦσι συντρίζων
δρῆγῃ ἀναπνέων τοῖον εἶπε τὸν μῦθον·
ὦ παγκάκιστον ἐκλόχευμα Κασμείων,
.....
.....

Ve veršované podobě se nachází ještě i výčet trestů, jimiž Alexandros stihl Théby (I 46a, 10; dalších 23 veršů). Na zmíněné kapitole je pozoruhodné, že verše se v ní objevují nejen v přímých řečech, nýbrž i ve vyprávěcích částech, ba dokonce i ve vyprávěčově uvádění samotných přímých řečí. Proti skutečnému vkládání veršů do prozaického textu, jak to zpravidla při míšení prózy a veršů převažuje, máme tu co činit spíše naopak s prokládáním veršů prozaickými přerovv. Zajímavý je tu i předěl mezi Alexandrovou řečí a výčtem thébských pohrom. Po skončení přímé řeči následuje verš

ὅτως (εἰπὼν) ἐκέλευσε τοῖς στρατοῖς κατασκάπτειν,

⁶ Autor (autoři) veršů nebyli zatím přesně určeni; obsah i forma veršů však naznačují, že jde buď o přímou citaci nebo alespoň o volnou nápodobu obecnější sentence z dramatu.

⁷ Srov. k tomu *Kuhlmann*, De Ps.-Callieth. carm. choliamb., Diss. Monast. 1912.

který lze číst jako šestistopý jamb, jen když vynecháme slovo *ειπών*. Otázka tu opravdu je, co bylo původní, zda jambický verš navazující na přímou řeč beze změny básnické formy, i když jde vlastně po stránce obsahové o přechod od přímé řeči k dalšímu vypravování, či zda opravdu nešlo o formální zarámování předchozí veršované přímé řeči.

Nicméně i v kap. 46a přechází próza ve verše a naopak vždy pouze na předělech mezi jednotlivými větami. Jinak je tomu v některých dalších případech. Tak v II 20,3 naříká Dareios — když ho dva jeho satrapové ohtějí vydat Alexandrovi — nejprve v próze, ale pak náhle uprostřed věty přechází jeho nářek do veršů:

*ὁ δὲ τοὺς πονηροὺς Δαρεῖος ἰδὼν εἶπεν· ὦ ἐμοῦ δεσπόται οἱ τὸ πρῶν
μου δοῦλοι, τί τοσοῦτον ἠδίκησα ὑμᾶς, ἵνα με ἀνέλητε, μὴ χεῖρονα
μῆσασθε τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἑάσατέ με οὕτως ἐπὶ τὰ μέλαθρα ῥιφέντα
ἀναστενάζειν τὴν δυσέκβατον τύχην.
ἐὰν γὰρ ἔλθῶν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος
εὖρη σφαγέντα βασιλέα ληστροικῆ γνῶμη,
ἔμ' ἐκδικήσει. οὐ θέμις γὰρ ὀφθῆναι
<βασιλεῖ> βασιλέα δολοφονηθέντα οἰκτίστως.'*

Následuje prozaické vyprávění o tom, jak Dareia satrapové těžce poraní, a o Alexandrově příchodu (II 20,4—5). Při tomto výkladu přechází autor uprostřed věty najednou do řeči vázané:

*ὁ οὖν Ἀλέξανδρος καταλαμβάνει Δαρεῖον ἡμίπνονν, καὶ ἐπιστὰς
αὐτῷ πᾶν ἐδάκρυσεν καὶ τῇ βασιλικῇ χλαμύδι αὐτοῦ τὸ σῶμα αὐτοῦ
ἐπέσκεπε. τὰς χεῖρας δὲ αὐτοῦ ἐπιθεῖς ἐπὶ τὸ Δαρείου
στῆθος τοίους ἔλεξε συμπαθεῖς μῖθους*

...
...

počínaje druhým veršem promlouvá pak Alexandros v 15 dalších verších k umírajícímu Dareiovi (II 20,6—8).

Po skončení Alexandrový přímé řeči je veršový sled přerušen prozaickou větou, ale ta nabývá opět ve své závěrečné části metrické podoby, a tu pak podržuje i následující Dareiova odpověď obsahující 18½ verše (II 20,9—11):

*ταῦτα λέγοντος Ἀλεξάνδρου ἐστέναξεν ὁ Δαρεῖος καὶ ἐπισπασάμενος
αὐτὸν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸ
στῆθος φιλήσας εἶπε· Τέκνον Ἀλέξανδρε,
μηδέποτε ἑπαρθῆς τῇ τυραννικῇ δόξῃ.*

...
...

V edici Krollově je kromě zmíněných veršových partií uvedeno v oddíle I 42,10 i 26 veršů latinských, převzatých z latinského překladu románu o Alexandrovi od Julia Valeria; v těchto verších zdůrazňuje Alexandros — po předchozím prozaickém úvodu — u Achilleova hrobu před Trójou vzájemné pokrevní příbuzenství jich obou. Tyto verše známe jen z Julia Valeria, Kroll se však domníval, že je třeba existenci obdobných veršů řeckých předpokládat i v rukopise A řecké předlohy: „versus similes in A fuisse putandi sunt“ (Kroll, p. 48).

V recenzi B Alexandrova románu, kterou vydal Leif Bergson, Der griechische Alexanderroman Rezension B, Uppsala 1965, hlavně podle rukopisů z 15. stol., se

veršové partie, o nichž tu byla řeč vyskytují v podstatně menší míře; jde pouze o věštbu z I 30,6 a I 33,2 a o čtyřverší z II 16,10, kdežto ostatní verše tu buď přímo chybějí (chybějí celé příslušné kapitoly, nebo je vypravování v jednotlivostech zkráceno), anebo — jako je tomu v případě čtyřverší z II 16,10 i některých veršů v II,20 — nabýly verše různými dílčími změnami fakticky prozaické podoby. Avšak v rukopise L (Codex Leidensis Vulc. 93), odvozujičím se od téže recenze, se setkáváme v II, 38 ještě s dalšími 9 verši, jež obsahují oslavnou báseň na Alexandra.

Druhým řeckým románem, jehož si tu chceme podrobněji povšimnout, je dílo Charitonovo. Na střídání prózy a veršů u Charitona upozornil již rovněž Immisch. Ale protože v soulase s Rohdem považoval tento román za umělý výtvar rétoricky vysoce vzdělaného autora, přivádí ho zde existence prosimetra do rozpaků a věnuje mu jen malou pozornost. Přitom se v Charitonovi veršové úseky vyskytují častěji, než tomu bylo u Pseudokallisthena (celkový počet veršů je však u Charitona menší, jak o tom ještě budeme hovořit). Přijatelnější se nám tu jeví řešení Ludvíkovského, který odmítl Rohdovo pojmání Charitona jako „sofistického“ románu a řadí jej, stejně jako Pseudokallisthena, do lidové literatury; právě existence prosimetra v obou uvedených dílech je pro Ludvíkovského novým, třebaže ne hlavním důkazem toho, že je třeba pojmout starší řecký román jako výtvar lidového rázu.

Jak se to hned pokusíme ukázat na konkrétních příkladech, verše vkládané do prozaického textu Charitonova románu jsou snad ještě ve větší míře, než tomu bylo u Pseudokallisthena, zcela ústrojnou součástí prozaického textu a děj v nich bezprostředně pokračuje. Zatímco však u Pseudokallisthena šlo většinou o vlastní autorovy verše, v Charitonovi se setkáváme ve velké míře s verši Homérovými. K tomuto využívání Homéra, jehož znalost se u širokých čtenářských vrstev předpokládala, Ludvíkovský poznamenává, že je to další svědectví o tom, že Chariton byl autorem spíše lidovým, a plným právem zdůrazňuje, že „kdyby se byl (Chariton) pohyboval v literárnějším prostředí své doby, byl by asi citoval verše modernější“ (str. 112).

V Charitonově románě, který obsahuje 154 stran teubnerského vydání,⁸ je celkem použito 34 úplných veršů, a to na 24 místech. Až na jeden trimetr z neznámého básníka jsou všechny verše Homérovy hexametry, a jsou zpravidla plnohodnotnou součástí prozaického textu, bez níž by byla srozumitelnost celého textu více či méně narušena. Výslovné odkazy na Homéra jsou však v Charitonovi pouze ojedinelé, a to ještě nemají ráz přímých citací (tak v II 3,7 je Homérově dvojverší výslovně vloženo do úst jedné z jednajících osob a v V 5,9 je s odkazem na „božského básníka“ a s použitím jeho veršů o Heleně střídavě v próze i v řeči vázané líčen Příchod Kallirhoe do soudní síně těmito slovy:

*Εἰσηλθεν οὖν εἰς τὸ δικάστηριον, οἷαν ὁ θεῖος ποιητῆς τὴν
Ἑλένην ἐπιστῆναι φησι τοῖς
ἀμφὶ Πρίαμον (καὶ) Πάνδοον ἠδὲ Θυμοίτην
δημογέρονσιν· ὀφθεῖσα σὲ θάμβος ἐποίησε καὶ σιωπῆν,
πάντες δ' ἤρησαντο παρὰ λεχέεσσι κλιθῆναι*

Nepřímý citační charakter má i prozaicko-básnický úsek v V 4,6, charakterizující soudní shromáždění v perském královském paláci.

⁸ *Erotici Scriptorum Graeci, recogn. R. Hercher, tom. II., str. 1–157, Lipsiae, Teubner 1859; srov. též Charitonis Aphrodisiensis De Chaereō et Callirhoe amatoriarum narrationum libri octo; rec. et emend. Werren E. Blake, Oxonii 1938.*

V jiných případech jsou verše zapojovány do prozaického textu bez jakýchkoli citačních přechodů, takže jen člověk znalý Homéra — ale ten nebyl mezi řeckými čtenáři, jak jsme o tom již hovořili, žádnou výjimkou — mohl s dostatečným estetickým požitkem postihnout konfrontaci známého Homérova verše s novým Charitonovým obsahovým kontextem.

Často ovšem jde o pouhé stylistické rozvedení nebo vystupňování předchozí myšlenky, aniž by děj ve verších dále pokračoval. V takových případech mají veršové partie podobu samostatných vět nebo samostatných vnitrovětných celků, ale vyskytují se tu i verše syntakticky zapojené do věty začínající prozaicky a končící řečí vázanou.

Sem lze zařadit především různá srovnání podobných osob a obdobných situací j. např. v VI 4,6, kde je po nadšeném popisu krásy Kallirhoiny uvedeno slovem *ἀληθῶς* proslulé Homérovo trojverší pojící se k Artemidě:

*οἴη δ' Ἀρτεμις εἶσι κατ' οὐρεος ἰοχέαιρα,
ἢ κατὰ Τηθύγετον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανθον,
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκυέης ἐλάφοισι.*

Srov. i IV 7,5 (s podobným srovnáním Kallirhoiy s Artemidou nebo Afroditou), ale i VII 4,3 (s homérským obrazem stěsnaného vojenského šiku).

Někdy jsou tyto rozvíjející veršové prvky umístěny na konci přímých řečí a mluvící osoba jimi uzavírá svoje emocionálně podbarvené vyjádření. Tak je tomu v V 10, 8—9, kde Chaireas pronáší před svým sebevražedným pokusem v závěru tato slova:

*Ὅταν ἀποθάνω, πρόσελθέ μου τῷ νεκρῷ καὶ εἰ μὲν δύνασαι κλαῦσον...
εἶπε δὲ προσκύψασα τῇ στήλῃ... ὄϊχη, Χαιρέα, νῦν ἀληθῶς... Ἀκούσομαι
σου, γύναι· τάχα καὶ πιστεύσω. Ἐνδοξότερον με ποιήσεις τοῖς κάτω δαίμοσιν.
Εἰ δὲ θανόντων περὶ καταλήθοντ' εἰν Ἀΐδαο,
αὐτὰρ ἐγὼ καὶ κεῖθι φίλης μεμνήσομαι σου.*

Přítom konec věty je již prozaicky upraven, neboť Homérův verš končí slovy *φίλον μεμνήσομαι ἑταίρου*. — Srov. i VII 2,4 (Chaireovo a Polycharmovo rozhodnutí bojovat po boku Egypťanů proti Peršanům je uzavřeno homérským dvojverším).

Na předělu mezi výše uvedenými verši, které sloužily spíše jako jakési stylistické doplňky a obsahově velmi závažnými verši, stojí pak např. dvojverší v II 9,6. Čteme tu:

*Ἐπέστη δὲ αὐτῇ εἰκὼν Χαιρέου
πάντ' αὐτῷ μέγεθος τε καὶ ὄμματα κάλ' εἰκνῖα,
καὶ φωνήν, καὶ τοῖα περὶ χροῖ εἴματα ἔστο.*

Podobně i IV 1,5:

*„βασίζωμεν, ὦ γύναι, φησὶν „εἰς ἄστν, κάκει πρὸ τῆς πόλεως ὕψηλὸν καὶ
ἀρίθηνον κατασκευάσωμεν τάφον,
ὡς κεν τηλεφανῆς ἐκ ποτόφιν ἀνδράσιν εἶη.*

srov. dále VI 1,8; VI 2,4; VII 4,6; anebo IV 7,7:

*Πάντα οὖν Διονύσιον ἐφόβει, πάντας ἐβλεπεν ὡς ἀντεραστάς, οὐ τὸν ἀντίδικον
μόνον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν δικαστήν, ὥστε καὶ μετενοεῖ προπετέστερον Φαρνάκη ταῦτα
μενούσας,*

*ἔξὸν καθεύδειν τὴν τ' ἐρωμένην ἔχειν
οὐ γὰρ ὅμοιον ἐν Μιλήτῳ φυλάττειν Καλλιρρόην καὶ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ὄλης.*

V tomto posledním případě jde o jambický trimetr neznámého básníka, o němž jsme se vpředu zmínili, nikoli o hexametr.

I obsahově velmi významných veršů je v Charitonovi celá řada. Nejčastěji to bývají verše, jejichž prostřednictvím autor přímo pokračuje ve vypravování, takže v případě, že by byly vypuštěny, by vznikla obsahová mezera a děj by ztratil svou vnitřní souvislost. Jde zpravidla o verše tvořící samostatnou větu. Tak je tomu např. v III 6,3:

μεταξὺ δ' ἀνακύψας εἶδε παρὰ τὴν θεὸν εἰκόνα Καλλιρρόης χρυσῆν, ἀνάθημα Διονυσίου.

Τοῦ δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ.

Κατέπεσεν οὖν σκοτοδιώσας· θεασαμένη δὲ αὐτὸν ἡ ζάκορος ὄδωρ προσήνεγκε καὶ ἀνακτωμένη τὸν ἀνθρώπον εἶπε"...

Téhož Homérova verše bylo v podobné situaci použito i v IV 5,9 a s malou obměnou i v I 1,14 (verš se týká ženy, proto začíná slovy *Τῆς δ'*). Celé trojverší se pak v obdobné funkci objevuje v I 4,6.

Někdy je však verš i v takovém případě pouhou součástí delší věty začínající prozaicky, j. v V 2,4:

(Χαιρέας) .. ἀπῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ κατήγετο μετὰ Πολυχάρμου τοῦ φίλου, καὶ ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὸ ἔδαφος, περιρρηξάμενος τὸν χιτῶνα ἀμφοτέραις χερσὶν ἑλὼν κόβιν αἰθαλόεσσαν
χεύατο κακὴ κεφαλῆς, χάριεν δ' ἤσχυνε πρόσωπον.

V tomto případě před úplným a čistým Homérovým veršem předchází ještě jiný verš v poattičtější podobě (u Homéra Il. 18, 23 začíná slovy *ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσίν*). Srov. i VIII 1, 17, kde čteme:

"Ἐπεὶ δὲ ἄλις ἦν δακρύων καὶ διηγμάτων, περιπλακέντες ἀλλήλοις ἀσπασιοὶ λέκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἱκοντο.

V jiných případech použil autor Homérových veršů jako nevynuchatelných obsahových prvků v přímých řečech svých jedináčích postav. Tak v IV 1,3 je Homérův verš vložen do úst předpokládaného mrtvého:

'Ο δὲ Διονύσιος... ἔφη πρὸς αὐτὴν „ἀνάστηθι, ὦ γύναι, καὶ τάφον κατασκεύασον τῷ τάλαιπῶρῳ. Τί τὰ μὲν ἀδύνατα σπεύδεις, ἀμελεῖς δὲ τῶν ἀναγκαίων; νόμιζε ἐφεστηκότα σοι λέγειν αὐτὸν
'θάπτε με, ὅτι τάχιστα πύλας Ἀἴδαο περῆσω.'
καὶ γὰρ εἰ μὴ τὸ σῶμα εἴρηται τοῦ δυστυχοῦς, ἀλλὰ νόμος οὗτος ἀρχαῖος Ἑλλήνων, ὥστε καὶ τοὺς ἀφανεῖς τάφοις κοσμεῖν".

Srov. i III 5,6:

Ταῦτα λέγουσα περιέρρηξατο καὶ τὸ στῆθος καὶ προτείνουσα τὰς θηλάς „τέκνον" φησί,
"τάδ' αἶθεο καὶ μ' ἐλέησον
αὐτήν, εἰ ποτέ τοι λαθικηδέα μαζὸν ἐπέσχον."

Zde je prozaický začátek věty zkrácen z homérského "Ἐκτορ, τέκνον ἐμόν. Anebo v IV 4,5 je verš syntakticky zcela těsně zapojen do prozaického textu jako jedna z dvou možných eventualit:

δοκεῖ δὲ μοι πρῶτον ἀποπειραθῆναι σε τῆς γυναικὸς διὰ γραμμάτων
εἰ μέμνηται σου καὶ Διονύσιον θέλει καταλιπεῖν ἢ
κείνου βούλεται οἶκον ἀφέλλειν, ὅς κεν ὀπύλῃ.

Jak je patrné z našeho předchozího rozboru prosimetra v románu Charitonově, nacházejí se zde jednak jednotlivé verše, jednak dvou až tříveršové skupiny (nikdy však celé veršované skladby jako v románu o Alexandrovi), ale vedle toho porůznu tvoří verše i kratší, většinou různě upravované části Homérových veršů. Ty se však vyskytují nejen v sousedství veršů úplných, jak jsme toho byli několikrát svědky (např. V 2,4; V 5,9; V 10,9), ale i zcela o samotě, j. např. v VII 1,11, kde se setkáváme s homérickým obratem

Ὀὕτω πᾶν εἶρητο ἔπος καὶ Χαίρεας ἀνεβόησε “σπεύδωμεν, ἀπίωμεν.

Zamyslíme-li se nad tím, jak autoři románu o Alexandrovi a O věrné lásce Chairea a Kallirhoe zapojovali své verše do okolního prozaického textu ve srovnání např. s Platonem,⁹ tu je zcela zřetelné, že škála zapojování veršů je v nejstarší řecké románové produkci méně široká, ale že na druhé straně jsou zvláště u Charitona vkládané verše zpravidla organickou součástí celého vypravování a děj v nich bud výrazněji či méně výrazně pokračuje. Jméno Homérovo, jak jsme již uvedli, je v románě v této souvislosti přímo vysloveno jen jednou, podruhé je Homér označen jako *ὁ θεῖος ποιητής*, takže ani odkazem na původce veršů není na veršovou složku nijak zvlášť upozorňováno. Tento bezprostřednější způsob zapojování veršů v nejstarších řeckých románech může opravdu sloužit jako jeden z řady argumentů pro lidový původ obou děl.

Způsob využití veršů v řeckých románech je přitom podstatně méně rafinovaný ve srovnání s tzv. menippskou satirou, jak ji známe z díla satirika a pamfletisty Lukiana ze Samosaty; u něho vkládané verše velmi často ožívují prozaické vypravování vhodnými a vtipnými reminiscencemi na díla rozmanitých starších autorů (nikoli pouze Homéra) se značně výrazným parodiickým zabarvením.¹⁰ Toto pozorování má svůj význam pro řešení otázky, zda lze ztotožňovat prosimetrum u Charitona s menippskou satirou, jak to učinil W. Schmid s. v. Chariton, Pauly-Wissowa III, 2168—2171. Ludvíkovský si byl na rozdíl od Schmidova vědom toho, že oba jevy nelze tak zjednodušeně spojovat, a proto použil na str. 112 velmi opatrné formulace, že ona stylistická Charitonova zvláštnost (tj. prosimetrum) klasickému filologu „připomíná“ menippskou satiru.

I my se na základě našeho rozboru veršových partií v díle Lukianově a v obou probíraných řeckých románech domníváme, že střídání prózy a veršů v menippské satire Lukianově a v obou románech nelze ztotožňovat; zatím co u Lukiana šlo velmi často o parodii a použití veršů vyvolávalo ironické pocity, tak jak to bylo běžné v dílech kynických filosofů (a nadto rejstřík básníků byl zde daleko bohatší), v zmíněných řeckých románech nelze o parodii v této souvislosti vůbec hovořit. Homér, autor mezi prostým lidem nejoblíbenější, jehož verše převažují zejména u Charitona, je pro autora i čtenáře vskutku onen „božský básník“ a reminiscence na Iliadu a Odysseu jsou zde zpravidla citově opravdové, podstatně méně rafinované a daleko více odpovídající duchu lidové literatury.¹¹

V pozdějších řeckých románech nalzáme verše v daleko menší míře a až na výjimečné případy tu již veršované partie nemají funkci stylisticky relevantního prosi-

⁹ Srov. naši stať citovanou v pozn. 4.

¹⁰ Srov. náš článek Střídání prózy a veršů v díle Lukianově, SPFFBU E 16 (1971), str. 253—261.

¹¹ Srov. nejnověji kritiku Schmidova ztotožňování menippské satiry s prosimetrem u Charitona v pozn. 10. k článku G. Schmelinga *The Satyricon: Forms in Search of a Genre*, *The Classical Bulletin* 47 (1971), 49—52.

metra. Tak v Heliodorových Příbězích Aitiopských¹² se setkáváme s verši jen na šesti místech (celkový počet veršů je přes 30), přitom jde v pěti případech o citáty (dvakrát jde o věštbu Pythie, jednou o hymnus na Thetidu, dvakrát pak o výrok Kalasiridův) a od těchto míst se výrazně odlišuje pouze jediné pozoruhodnější použití verše v prozaickém kontextu, které se nachází téměř na konci celého příběhu. Jde sice opět o výrok delfské věštírny, avšak verše tu nemají ráz syntakticky izolovaného citátu, nýbrž jsou bezprostředně zapojeny do prozaického kontextu (X, 41):

*δ τὸς νέους ἔφραζεν ἐκ τῶν Δελφῶν διαδοράντας
Ἰεσθ' ἡέλιου πρὸς χθόνα κτανέην,
τῇ περ ἀριστοβίων μέγ' ἀέθλιον ἐξάφονται,
λευκὸν ἐπὶ κροτάφων στέμμα μελαινομένων.*

Těsné sepětí veršů s okolním prozaickým textem je patrné ze syntaktického zapojení veršů do předchozí prozaické věty.

V románu Achillea Tatia¹³ se verše vyskytují rovněž zřídka, totiž na čtyřech místech (celkový počet veršů je pouze devět); z toho v II 14,1 jsou čtyři hexametry reprodukce věštb, v dalších dvou případech je veršů použito jako argumentu k podpoření předchozí myšlenky, jednou se autor dovolává Dia (I 8,2), podruhé Homéra (II 36,3), a pouze jednou je verš bezprostředně zapojen do textu jak po stránce obsahové, tak i po stránce formální (I 8,7):

*Ἀγαμέμνονα ἔδει φονευθῆναι τὸν καλὸν οὐ κάλλος οὐράνιον ἦν,
ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἱκελος Διὶ τερπικραύνῳ.*

V románu Xenofonta Efeského¹⁴ se objevují verše jen na třech místech, přičemž jde vždy o citáty (celkem je použito 15 veršů), jednou je to věštba, dvakrát nápis.

V románu Jamblichově¹⁵ a Longově¹⁶ se verše nevyskytují vůbec. Ludvíkovský řeší otázku, proč se v pozdějších řeckých románech objevují verše ve srovnání s romány staršími jen poměrně zřídka (a to ještě velmi často jde, jak bylo řečeno, jen o citáty, v nichž děj bezprostředně nepokračuje) a dochází k závěru, že se autoři oněch románů již „vzdálil od lidového stylu a proto se v nich neprojevovala snaha zkráslit své vypravování vloženými verši, nýbrž tvořili místo toho po způsobu druhé sofistiky květnatou básnickou prózu, jejíž pathetickou poetičnost nebylo třeba zvyšovat jinými prostředky“ (str. 113).

2. Míšení prózy a veršů v římském románu.

V této části naší studie se budeme nejdříve zabývat prosimetrem v nejstarším dochovaném latinském erotickém románu, datovaném obvykle do 3. stol. n. l. a nazvaném *Historia Apollonii regis Tyri*. Tento román, jak jsme to již naznačili v úvodu, byl předmětem mnoha úvah a dohadů. Diskutovalo se nejen o jeho stáří, o problematice jeho rukopisů, o charakteru románu, ale i o tom, zda jde o překlad, či volnou adaptaci řeckého románu (tak soudil např. Riese, Teuffel, Rohde,

¹² Heliodori Aethiopicorum libri decem ab I. Bekkero recogniti, Lipsiae, Teubner 1855.

¹³ Erotici Scriptores Graeci, recogn. R. Hercher, tom. I., str. 37–213, Lipsiae, Teubner 1858.

¹⁴ Erotici Scriptores Graeci, recogn. R. Hercher, tom. I., str. 329–399, Lipsiae, Teubner 1858.

¹⁵ Erotici Scriptores Graeci, recogn. R. Hercher, tom. I., str. 217–230, Lipsiae, Teubner 1858.

¹⁶ Erotici Scriptores Graeci, recogn. R. Hercher, tom. I., str. 241–326, Lipsiae, Teubner 1858.

Wilcken, Garin, Kerényi, Jiráni, Svoboda, Ludvíkovský, Lesky atd.), anebo vůbec o originální dílo římského původu (Haupt, Klebs, Schanz, Perry). V české literatuře pojednal o této problematice v poslední době K. Svoboda ve sborníku *Charisteria Francisco Novotný z roku 1962*, Spisy filosofické fakulty brněnské university, str. 213—224, a nejnověji věnoval zmíněnému románu svou pozornost Perry v citované monografii *The Ancient Romances*, Appendix II, str. 294—324. Perry se bezvýhradně staví za latinský původ románu a odůvodňuje toto svoje stanovisko tím, že látka mohla být převzata jak z řecké, tak i z římské literatury (a to nejen z literatury románové) a že román má charakter kontaminace, což je jev mnohem častější v římské literatuře než v literatuře řecké. Perry připouští, že autor mohl být ovlivněn starší formou pseudoklementskeho vyprávění nebo pramenem, na němž bylo samo toto vyprávění založeno. Nejstarší podobu díla *Historia Apollonii regis Tyri* klade Perry především na základě hojné numismatické terminologie do 3. stol. n. l.

V díle *Historia Apollonii regis Tyri*¹⁷ se vyskytují verše na 14 místech a jejich celkový počet činí kolem 60 veršů; tyto údaje se týkají textu vycházejícího z rukopisu A (*Laurentianus* z 9. či 10. stol.) a P (*Parisinus* ze 14. stol.), kdežto v rukopise B (*Oxonienensis* z 11. stol.) se verše nacházejí v poněkud menším počtu přes 40 veršů na 11 různých místech.

Ve všech případech jde o hexametrické básnické vložky, které jsou velkou většinou výtvorem samotného autora, třebaže tu, jak ještě uvidíme, hrály někdy roli reminiscence na Vergilia a Ovidia. Ve většině případů (tj. v 11 veršových partiích v rukopisech A—P (kap. 41 — 12 veršů; kap. 42 — šestkrát po 3 verších; kap. 43 — čtyřikrát po 3 verších) a v 8 partiích v rukopise B (kapr. 41 — 12 veršů; kap. 42. — čtyřikrát po 3 verších; kap. 43 — třikrát po 3 verších) pronáší tyto verše dívka Tharsia v poměrně krátkém úseku díla, totiž ve 41. až 43. kapitole. Ve verších tu mluví jen ona k Apolloniiovi, avšak při rozhovoru s jinými osobami užívá i zde prózy. V deseti případech rkp. A—P, resp. v sedmi případech rkp. B jde o hexametrické trojverší uváděná slovy jako „*item ait ad eum puella*“ a v jednom případě (to je vlastně úvodní Tharsiino básnické vystoupení v kap. 41) vkládá autor Tharsii do úst celých 12 veršů. Jde zde téměř vždy o skupiny veršů syntakticky plně do sebe uzavřené a mající podobu přímé řeči, která je uvedena prozaickou větou a je celá pronášena ve verších. Pouze na začátku 42. kapitoly pokračuje Tharsiina přímá řeč ještě jednou prozaickou větou:

Et ait ad eum Tharsia:

„*Est domus in terris clara quae voce resultat.*

Ipsa domus resonat, tacitus sed non sonat hospes.

Ambo tamen currunt, hospes simul et domus una.

Sie ergo, ut adseris, rex es in patria tua (nihil enim rege prudentius esse convenit), solve mihi quaestionem“. *Et agitans caput Apollonius ait . . .*

Z hlediska obsahového děj v těchto přímých řečech dále pokračuje a básnická forma mu dává výrazné emocionální vyznění. Zvláštní zabarvení dostávají pak tyto veršové partie i v konfrontaci s osobou Tharsiinou. Byla to dívka vzdělaná a učená, o níž v kap. 29. čteme: „*itaque puella Tharsia facta quinquennis traditur studiis artium liberalibus*“ a o které v kap. 23. používá její otec král Archistrates slov „*filia mea sapientissima*“.

Mezi zbývajícími třemi doklady veršovaných partií zaujímá v rozebíraném románu zvláštní postavení dramatické líčení bouře na moři, jež je do díla vloženo

¹⁷ *Historia Apollonii regis Tyri*, rec. A. Riese, Lipsiae, Teubner 1893.

v kap. 11. a v němž se objevují výrazné reminiscence na verše Vergiliovy a Ovidiovy. Na tomto místě se také od sebe výrazně odlišuje rukopisné podání A—P na jedné straně a podání B na straně druhé. Tak v rukopisech A—P má veršová partie 16 veršů a je volně připojena k předchozímu prozaickému textu jako samostatné básnické pokračování, v němž se děj dále rozvíjí:

kap. 11: ... Qui dum navigarent, intra duas horas diei mutata est pelagi fides.

Certa non certis cecidere.....

Concitata tempestas rutilans infuminat orbem.

Aeolus imbrifero flatu turbata procellis

corripit arva. Notus picea caligine tectus

scinditque omne latus pelagique volumina versat

Auster.....

Voluit hinc Boreas, nec iam mare sufficit Euro,

et freta disturbata sibi involuit Harena.

..... et cum revocato a cardine ponto

omnia miscentur. Pulsat mare sidera, caelum.

In sese glomeratur hiems; pariterque morantur

nubila, grando, nives, zephyri, freta, fulgida, nimbi.

Flamma volat vento, mugit mare conturbatum.

Hinc Notus, hinc Boreas, hinc Africus horridus instat.

Ipsa tridente suo Neptunus spargit harenas.

Triton terribili cornu cantabat in undis.

Naproti tomu v rkp. B, jak jsme to již naznačili, nacházíme tuto část značně zkrácenou a výrazně i obsahově přepracovanou; především je však rozdíl v tom, že první verš je tu syntakticky přímo vklouben do prozaického textu (vydavatel ho ani grafičky neodděluje, jako to činí pak u dalších veršů), děj potom pokračuje krátce v próze a pak znovu bezprostředně přechází do hexametru.

kap. 11: ... Qui dum per aliquot dies totidemque noctes ventis prosperis navigat, subito mutata est pelagi fides, in quo pacto litus Tharsium reliquit. „Nam paucis horis perierunt carbasa ventis“ concitatis; totum se effuderat mare; et obscurato sereno caeli lumine, spirante dira procella corrumpuntur. Notus clipeum.....

..... pariterque movetur

grando, nubes, zephyri, fretum et inmania nimbi

flamina; dant venti mugitum, mors sedula terret,

ereptisque remis sibi nauta non invenit undas.

Hinc Notus, hinc Boreas, hinc horridus Africus instant.

Ipsa tridente sue Neptunus spargit harenas.

Triton terribili cornu cantabat in undis.

Arbor fracta ruit, antemnam corripit unda.

Zamýšlíme-li se nad dosud probranými 12 místy z románu o Apolloniovi králi tyrském a srovnáme-li je se způsobem zapojování veršů do prozaického okolí v řeckých románech, musíme konstatovat, že v románu o Apolloniovi je toto zapojování daleko šablonovitější. Tomu se vymyká z probraných případů pouze onen citovaný popis mořské bouře v rukopisné verzi B, a mimo to ještě další dvě místa, na nichž vsouvání veršů případně i menších veršových úseků do prozaického kontextu dosahuje vysokého stupně rafinovanosti. V prvním případě jde o bezprostřední přechod prozaického vyprávění do veršů v kap. 16 (obě rukopisné verze se tu v zásadě shodují):

...Et ita fecit, ut discumbentes non Apollonium sed Apollinem existimarent.

Atque ita facto silentio „arripuit plectrum, animumque accommodat arti“.

Ještě rafinovanějším dokladem bezprostředního zapojování verše do prozaického kontextu, jak po stránce významové, tak po stránce syntaktické je začátek kap. 18, kde autor vpravil do svého textu krátké veršové úseky ze IV. zpěvu Aeneidy (IV 1—12) tak dokonale, že místo je vtipnou reminiscencí na Didoniny strasti:

Sed „regina“ sui „iam dudum saucia cura“ Apolloni „figit in pectore vultus verbaque“, cantusque memor „credit genus esse deorum“. Nec somnus oculis „nec memoris dat cura quietem“.

Rukopisná verze B je i v tomto ohledu chudší a čteme tu jen:

Sed puella Archistratis filia ab amore incensa inquietam habuit noctem; „figit in pectore vulnus verbaque“, memor quaerit Apollonium et non sustinet amorem.

V románu o Apolloniovi jsme se tedy setkali ve většině případů s hexametry samotného autora, které nebyly místy z hlediska veršové techniky na příliš vysoké úrovni (srov. např. onen citovaný již hexamet „arripuit plectrum, animumque accommodat arti“), a také zapojování veršů do prozaického kontextu bylo, jak jsme to již naznačili, většinou značně stereotypní. Ovšem začátek 18. kapitoly je vskutku pozoruhodný a vydavatel A. Riese o tomto místě správně poznamenal: „Paene cento est, consutus ex Verg. Aen. IV 1“. I když jistě nelze z jednotlivostí tohoto druhu činit dalekosáhlé závěry, bylo by možno použít tohoto místa jakožto argumentu k podpoře myšlenky Perryho i jiných badatelů, že jde o dílo od původu latinské, či ano, ohceme-li být opatrnější, alespoň o dílo, které nebylo pouhým otrockým překladem z řečtiny.

Dalším dílem, o kterém bychom chtěli pojednat, je Petroniův spis *Satyricon*. Obvykle bývá označován jako román realisticko-satirický a byla o něm napsána dlouhá řada prací různého rozsahu, jimiž se tu nemůžeme soustavněji zabývat. Připomeneme jen nejnovější díla, v nichž lze nalézt bohatou bibliografii prací starších, totiž především citovanou monografii Perryho, dále monografii P. G. Walshe, *The Roman Novel*, Cambridge 1970, stat E. Courtneyho, *Parody nad Literary Allusion in Menippean Satire*, *Philologus* 106 (1962), 86—100, publikaci Ch. Witkeho *Latin Satire*, Leiden 1970 a neopomineme ani drobný, pro naše účely však zajímavý článek z *The Classical Bulletin*, vol. 47, February 1971, 49—52, „*The Satyricon: Forms in Search of a Genre*“, jehož autorem je Gareth Schmeling.¹⁸ Perry se ve své poslední práci zřekl starší teorie, podle které spojoval *Satyricon* s Milétskými povídkami, a vyslovil názor, že *Satyricon* je burleskní román, který nemá paralely v literatuře římské a pravděpodobně ani v literatuře řecké a nevyvinul se z žádné starší formy, ba ani z krátké burlesky. Velký rozsah skladby — Perry předpokládá že originál reprezentoval přinejmenším 800 stran osmerkového formátu v 16 knihách, přičemž prý mohly existovat i knihy další¹⁹ — má základní význam, pokud jde o *raison d'être* Petroniova románu, neboť právě v tomto rámci mohl autor dobře skrýt svoje umělecké výtvořné básnické a řečnické i své literární, sociální a filosofické kritiky. Zvolil si prý literární formu, kterou se v současné době v očích kritiků nejvíce pohrdalo, a učinil tak z důvodů osobních, neboť na dvoře Neronově bylo příliš nebezpečné v něčem vynikat, a Perry v této souvislosti připomíná neblahý osud Lukanův a Senekův; podle Perryho nešlo tedy v Petroniově případě o pouhou současnou literární módu. Starším názorům Perry většinou vytýkal, že se v nich nepřá-

¹⁸ Srov. již pozn. 11.

¹⁹ *Schmeling* hovoří v citovaném článku o 20 knihách.

vem přenášely specifické rysy několika málo pasáží na celé dílo. Walsh naproti tomu odmítá vývody Perryho a vyslovuje tezi, že jde o burlesku ideí a motivů řeckého eroticko-dobrodružného románu (Heinze a Schanz tu spatřovali spíše parodii na řecký erotický román). Walsh rovněž kritizuje Perryho zdůvodnění, proč si Petronius údajně vybral tak svéráznou literární formu, a mimo jiné argumentuje zejména tím, že apolitické Petronia by bylo stejně těžší možno řadit do stejné kategorie jako Seneku a Lukana.

Nejblíže k Petroniovu dílu má podle Perryho arabská literární forma maqāmat, předkládaná francouzským výrazem *séance*, a to jak z hlediska celkové orientace díla, tak i pro mnohé dílčí podrobnosti formální i obsahové. Menippská satira, kterou W. Schmid srovnával s maqāmat jen proto, že se v obou z nich mísí verše s prózou, liší se hluboce — jak uvádí Perry — nejen od spisu *Satyricon*, ale i od maqāmat, neboť jedno ani druhé není čistá satira. Perry si poněkud odporuje, když na str. 208 nejprve souhlasí se Schmidovým pojmáním míšení prózy a veršů jako orientálního importu, a o něco dále hovoří v tom smyslu, že střídání prózy a veršů je velmi těsně spjata s přirozenou a lidskou povahou a patřilo od původu prostému lidu; v tomto případě je totiž jeho názor blízký teoriím o lidovém původu prosimetra v konkrétních národních literaturách. Naproti tomu Walsh spatřuje ve výskytu veršů u Petronia vliv menippské satiry, zprostředkované Římanům Varronem Reatským. Ještě však dříve, než si Walsh položil tuto otázku, snaží se vysvětlit, proč se Varro ve svých satirách odklonil od luciliovské formy satiry. Odpověď shledává především v tom, že se Varronovi podle jeho názoru jevila próza jako vhodnější pro realistické popisy a jeho světské moralizování, především prý však Varro v menippské satire nalézal větší možnosti pro uplatnění různých literárních narážek i pro širší a účinnější využití parodie a burlesky, a v souvislosti s tím mohly vsunované verše plnit velmi rozmanité obsahové i formální funkce. Petronius si pak podle Walshe přál, aby jej čtenáři vědomě spojovali s Varronovými satirami a šlo mu o to naznačit, že jeho dílo je něčím více než pouhou řeckou zábavou v latinském překladu. Walsh však uznává, že přesto má petroniovské míšení veršů poněkud jiné zabarvení, než tomu bylo u Varrona. Je zde podle něho mnohem více cynismu v moderním smyslu toho slova, vyskytuje se tu plno ironie a stop lidového epiku-reismu. Podle Walshe lze tedy v Petroniově využívání prosimetrické formy vidět hlavně autorovu snahu o udržení formálního spojení s římskou menippskou satirou a snad i o podporu varronské pózy v ironizaci. V poslední době považuje *Satyricon* za menippskou satiru i zmiňovaný již Courtney, k tomuto stanovisku se však podezíravě staví Schmeling, podle něhož nedostatečnost a nespolehlivost existujících dokladů menippské satiry vyžaduje daleko obezřetnějšího postupu, než se přistoupí k určitým závěrům, tak jak to činí Courtney. Schmeling zdůrazňuje, že termín menippská satira zřejmě nepředstavuje pro všechny badatele totéž, a tak že je nezbytné, aby každý tento pojem nejdříve přesně definoval.

Porovnáme-li Walshovy vývody s názory Perryho, a připomeneme-li si zároveň i různost stanovisek vyslovených u Immische, Rohda, Ribbecka, Schmida, Hirzela, Geffckena, nejnověji u Courtneyho, Sullivana, Witkeho, Schmelinga apod., ukazuje se dosti zřetelně, do jaké míry zůstává zatím otázka prosimetra v antické literatuře spojena s celou řadou nejasností.

Pojednání o používání veršů v Petroniově díle *Satyricon* jsme zařadili do této naší studie, v níž hovoříme o funkčním využití prosimetra v antickém románu, třebaže — jak jsme se o tom výše zmiňovali — zdaleka ne všichni badatelé považují *Satyricon* za spis, jenž by měl něco společného s románem. Domníváme se však,

že vzhledem k problematice, kterou se zabýváme, se tím nedopouštíme příliš velké chyby, zvláště když uvážíme, že pojednání o citovaném Petroniově díle obvykle nechybí ve studiích o antickém románě ani u těch autorů, kteří s pojímáním spisu *Satyricoon* mezi díla románového charakteru nesouhlasí.

V díle *Satyricoon*²⁰ se vyskytují verše ve velmi hojně míře; v zachované části práce, která zahrnuje 109 stran textu nacházíme přes 600 veršů na 34 různých místech. Na tomto vysokém počtu veršů se ovšem podílejí i dvě dlouhé Petroniovy básně vložené do prozaického textu, totiž jednak proslulá parodie na Lukanovu *Pharsaliam*, báseň o občanské válce mezi Caesarem a Pompejem (kap. 119—124; dohromady 295 veršů) a jednak báseň popisující obraz, jenž znázorňoval dobytí Tróje (kap. 89; jde o 65 veršů). Ostatní básnické vložky nejsou již tak rozsáhlé, ve velké většině jsou však opět básnickým dílem Petroniovým. Veršů jiných básníků užívá autor jen výjimečně. Tak v kap. 111—112 čteme — podobně jako v probíraném již románu o Apolloniovi, králi tyrském — verš ze IV. knihy Vergiliovy *Aeneidy*

Id cinerem aut manes credis sentire sepultos?

(v *Aeneidě* IV, 34 však místo *sentire* čteme *curare*) jako součást delší přímé řeči. A ve funkci přímé vystupuje i Vergiliovo dvojverší:

„*placitone etiam pugnabis amori?*

nec venit in mentem, quorum consideris arvis? (Verg. *Aen.* IV 38n.).

V kap. 86, 4 se objevuje úvodní verš z V. knihy Vergiliovy *Aeneidy*:

Interea medium Aeneas iam classe tenebat (Verg. *Aen.* V 1) a v kap. 118,4 je citován známý Horatiův výrok z *Carm.* III 1,1:

„*Odi profanum vulgus et arceo.*“

Některé verše jsou pouze vzdálenou reminiscencí na starší básníky, jako v kap. 139,2, kde je poslední verš osmiveršové básně

„*Hellespontiaci sequitur gravis ira Priapi*“

na svém začátku i konci vzdáleným vnějším (nikoli však obsahově podloženým) odrazem Vergiliova verše z *Georgik* IV, 111:

Hellespontiaci servet tutela Priapi.

V kap. 132,11 nacházíme pak u Petronia trojverší sestavené z tří různých míst z *Vergilia*:

Illa solo fixos oculos aversa tenebat,

(Verg. *Aen.* VI 469)

nec magis incepto voltum sermone movetur

(Verg. *Aen.* VI 470)

quam lentae salices lassove papavera collo

(kombinace Verg. *Buc.*

5,16 a *Aen.* IX

436).

(Připomeňme si v této souvislosti, že podobným způsobem spojoval Homérovy verše v řecké literatuře Lukianos).

Méně jisté je o veršové partii z kap. 55,6, zda jde skutečně o verše Publilia Syra, jak se to v předchozím prozaickém textu naznačuje.²¹

V některých případech se pak setkáváme s letmou básnickou reminiscencí bez přímého uvádění autentických veršů, jako v kap. 127,9, kde se naráží na Homérovo místo v *Iliadě* XIV, 346 nn., hovořící o tom, jak Héra sváděla svého manžela Dia.

²⁰ Petronii *Saturae et liber Priapeorum*, rec. F. Buecheler, Berolini 1922.

²¹ *Srov. Scenicae Romanorum Poesis Fragmenta*,³ vol. II, recogn. O. Ribbeck, Lipsiae, Teubner 1898, str. 369, s Ribbeckovou poznámkou: „Bernhardyo hist. lit. Rom. 460 exemplum Publilianae artis imitari magis quam exprimere videntur hi versus“.

Verše u Petronia, at použité z jiných autorů či Petroniovy verše vlastní, můžeme z hlediska jejich zapojení do okolního prozaického textu rozdělit zhruba takto:

Poměrně velký počet veršových partií má charakter přímých citátů; jde o výtvary různé povahy a různých funkcí, podávané leckdy k vyvolání iluze, jako by šlo o autentické verše známých básníků. Tyto básně jsou vkládány do úst rozličným osobám, neziřdka i Trimalchionovi, jako např. v kap. 55,2—3:

„ita“ inquit Trimalchio „non oportet hunc casum sine inscriptione transire“
statimque codicillos poposcit et non diu cogitatione distorta haec recitavit:

„quod non expectes, ex transverso fit —
— et supra nos Fortuna negotia curat.
quare da nobis vina Falerna, puer“.

V jiných případech hovoří ve verších opět jiné osoby, jako tanečník pronášející v kap. 23,2—3 čtyřveršové říkadlo:

intrat cinaedus, homo omnium insulsissimus et plane illa domo
dignus, qui ut infractis manibus congemuit, eiusmodi carmina effudit:
„huc huc cito convenite nunc, spatilocinaedi,
pede tendite, cursum addite, convolate planta
femoreque facili, clune agili et manu procaces,
molles, veteres, Deliaci manu recisi“.

Mezi případy tohoto charakteru patří i obě zmíněné rozsáhlé básně v kap. 89 (obraz Tróje) a kap. 119—124 (parodie na Lukanovu Pharsalii) a celá řada dalších básnických vložek (kap. 5; 34,10; 55,6 (údajný Publius Syrus); 68,4 (shora uvedený verš z V. knihy Vergiliovy Aeneidy); 109, 9—10 (báseň na vlasy); 133,3).

Někdy je veršový citát (vždy jde jen o jeden verš) syntakticky volně vklouben do prozaického textu, ale děj v něm nepokračuje a verš si tu podržuje charakter citátu. Tak je tomu v kap. 118,4:

refugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate et sumendae voces
a plebe summotae, ut fiat „odi profanum vulgus et arceo.“

Srov. i veršovanou hádanku, kterou klade Askyltovi propuštěnec v kap. 58,8:

iam scies patrem tuum mercedes perdidisse, quamvis et rhetoricam scis. Ecce
„qui de nobis longe venio, late venio? Solve me.“

dicam tibi, qui de nobis currit et de loco non movetur; qui de nobis crescit et
minor fit. Curris, stupes, satagis, tanquam mus in matella.

— v tomto případě je ovšem hádanka uvozena pouze slůvkem ecce.

Další poměrně velkou skupinu tvoří veršové partie, v nichž se básnický rozvádí předchozí prozaický text. Děj zde přímo nepokračuje, prozaický výklad však ve verších dosahuje jakési další gradace, ovšem i při jejich vynechání by byl text zcela srozumitelný.

Tyto veršové doplňky mají neziřdka ráz obecných gnómičkových sentencí uzavírajících předchozí konkrétnější vyprávění. Srov. např. kap. 18,5—6:

et „facio“ inquit „indutias vobiscum, et a constituta lite
dimitto. Quod si non adnuissetis de hac medicina quam peto,
iam parata erat in crastinum turba, quae et iniuriam meam
vindicaret et dignitatem:

contemni turpe est, legem donare superbum;
hoc amo, quod possum qua libet ire via.

Nam sane et sapiens contemptus iurgia necsit,
et qui non iugulat, victor abire solet“.

Podobně v kap. 83, 9—10:

„ego“ inquit „poeta sum et ut spero, non humillimi spiritus, si modo corronis aliquid credendum est, quas etiam ad immeritos deferre gratia solet. „Quare ergo“ inquis „tam male vestitus es?“ Propter hoc ipsum. Amor ingenii neminem unquam divitem fecit.

Qui pelago credit, mango se faenore tollit;
qui pugnas et castra petit, praecingitur auro;
vilis adulator picto iacet ebrius ostro,
et qui sollicitat nuptas, ad praemia peccat:
sola pruinosis horret facundia pannis
atque inopi lingua desertas invocat artes.

Nebo kap. 93, 1—2:

„vile est, quod licet, et animum arrore lentus inurias diligit.

Ales Phasiacis pretita Colchis
atque Afrae volucres placent palato,
quod non sunt faciles: at albus anser
et pictis anas renovata pennis
plebeium sapit. Ultimis ab oris
attractus scarus atque arata Syrtis
si quid naufragio dedit, probatur:
mullus iam gravis est. Amica vincit
uxorem. rosa cinnamum veretur
quicquid quaeritur, optimum videtur.“

srov. i 14,25; 15,8; 80,9; 132,15.

V některých veršových doplňcích podobného druhu převládá spíše básnická reflexe a lyrické dokreslování — často ve formě různých přirovnání a alegorií. S těmito místy se setkáváme zejména od 126. kapitoly výše při líčení různých milostných scén. Tak je tomu např. v kap. 126, 17—18, jež je volnou reflexí na předchozí prozaický text:

Itaque tunc primum Dorida vetus amator contempsi.

Quid factum est, quod tu proiectis, Iuppiter, armis
inter caelicolas fabula muta taces?

Nunc erat a torva submittere cornua fronte,
nunc pluma canos dissimulare tuos.

Haec vera est Danae. Tempta modo tangere corpus,
iam tua flammifero membra calore fluent.

Podobně i v kap. 127,8—9, kde se setkáváme se zdařilým přirovnáním, jež je reminiscencí na XIV. zpěv Iliady:

Dixit haec Circe, implicitum que mebrachiis mollioribus pluma deduxit in terram
vario gramine indutam.

Idaeo quales fudit de vertice flores
terra parens, cum se concesso iunxit amori
Iuppiter et toto concepit pectore flammas:
emicuere rosae violaeque et molle cyperon,
albaque de viridi riserunt lilia prato:
talis humus Venerem molles clamavit in herbas,
candidiorque dies secreto favit amori.

Srov. i kap. 128,6 s jiným přirovnáním, odrážejícím neúspěch v lásce; a v kap. 134,12

líčí Petronius prostřednictvím básnických obrazů, jakou moc v lásce měla údajně Priapova kněžka Oinothea.

Petroniovy básnické popisy se však netýkají pouze milostných scén. Tak je tomu v kap. 135,8, kde se ve verších líčí skromná chudoba Oinotheiny chýše, a když Enkolpios vyšel z chýše a zabil posvátnou husu, připojuje autor k prosaickému sdělení o tomto činu následující básnické pětiverší s mytologickými reminiscencemi (kap. 136,5—6):

nec satiatius defunctorio ictu, morte me anseris vindicavi:

*tales Herculea Stymphalidas arte coactas
ad caelum fugisse reor, peneque fluentes
Harpurias, cum Phineo maduere veneno
fallaces epulae. Tremuit perterritus aether
planetibus insolitis, confusaque regia caeli.*

Některé veršové partie stojí pak v zachovaném textu Petroniova díla natolik osamocené, že lze stěží charakterizovat způsob jejich kontextového zapojení i jejich funkce v textu. Tak tomu snad je s verši v kap. 82,5 (sentence o Tantalovi), 131,8 (popis půvabného místa v přírodě v nejasné souvislosti s milostnou scénou), či 139,2 (pesimistická reflexe opět v nějaké milostné souvislosti).

V několika případech pokračuje pak ve verších přímo samotný děj. Tak v kap. 108,13—14 přechází prozaické vyprávění o rvačce na lodi do veršů, jež pronášá žena, která jimi vyzývá k příměří:

*data ergo acceptaque ex more patrio fide (Tryphaena) praetendit ramum oleae
a tutela navigii raptum, atque in colloquium venire ausa*

„quid furor“ exclamat“ pacem convertit in arma?

Quid nostrae meruere manus? Non Troius heros

hac in classe vehit decepti pignus Atridae,

nec Medea furens fraterno sanguine pugnata.

Sed contemptus amor vires habet. Et mihi, fata

hos inter fluctus quis raptis evocat armis?

Cui non est mors una satis? Ne vincite pontum

gurgitibusque feris alios imponite fluctus“.

V kap. 111,12—112,2 slouží shora citované verše ze IV. knihy Vergiliovy Aneidy k zpestření prozaického výkladu, v němž nejprve služka pobízí svou paní, oplakávající zemřelého manžela, k přijetí jídla, a hned nato neznámý voják k milování:

non recessit tamen miles, ...donec ancilla vini certe ab eo odore

corrupta primum ipsa porrexit ad humanitatem invitantis victam

manum, deinde refecta potione et cibo expugnare dominae pertinaciam

coepit et „quid proderit“ inquit „hoc tibi, si soluta inedia fueris, si te vivam

sepelieris, si antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis?

Id cinerem aut manes credis sentire sepultos?

Vis tu reviviscere? ...“ itaque mulier aliquot dierum abstinentia sicca passa est

frangi pertinaciam suam, nec minus avidè replevit se cibo quam ancilla, quae

prior victa est ... quibus blanditiis impetraverat miles, ut matrona vellet vivere,

isdem etiam pudicitiam eius agressus est. Nec deformis aut infacundus iuvenis

castae videbatur, conciliante gratiam ancilla ac subinde dicente:

„placitone etiam pugnabis amori?

Nec venit in mentem, quorum consederis arvis?“

Quid diutius moror? Ne hanc quidem partem corporis mulier abstinuit, victorque miles utrumque persuasit...

V kap. 132,8 dává Enkolpios ve verších průchod vzteku nad svou impotencí, třebaš nakonec zamýšlený čin neprovede:

quod solum igitur salvo pudore poteram, contingere languorem simulavi, conditusque lectulo totum ignem furoris in eam converti, quae mihi omnium malorum causa fuerat:

ter corripui terribilem manu bipennem,
 ter languidior coliculi repente thyrso
 ferrum timui, quod trepido male dabat usum.
 Nec iam poteram, quod modo conficere libebat;
 namque illa metu frigidior rigente bruma
 confugerat in viscera mille operta rugis.
 ita non potui supplicio caput aperire,
 sed furciferae mortifero timore lusus
 ad verba, magis quae poterant nocere, fugi.

A po několika prozaických větách v 132,11 následuje pak zmíněné již trojverší sestavené ze čtyř Vergiliových veršů a využitě ve zcela obscénní souvislosti:

haec ut iratus effudi,

illa solo fixos oculos aversa tenebat,
 nec magis incepto vultum sermone movetur
 quam lentae salices lassove papavera collo.

Konečně snad lze do této skupiny zařadit i pětiverší z kap. 79,8:

qualia nox fuit illa, di deaeque,
 quam mollis torus. Haesimus calentes
 et transfudimus hinc et hinc labellis
 errantes animas. Valet, curae
 mortales. Ego sic perire coepi,

v němž se líčí Enkolpiova radost nad přístřeším hostince a vyhlídkou noci ztrávené s miláčkem Gitonem; hned za verši však následuje prozaický text, z něhož se dovídáme, jak byla tato naděje zklamána.

Verše v Petroniově spise *Satyricon* mají často charakter přímé řeči, která je pronášena některou z jednajících osob. Bývají někdy uváděny předechozí prozaickou větou (např. kap. 5; 34,10; 55,3; 55,6; 89; 109,9 n.; 119; 133,3), jindy přímo uváděny nejsou a následují bezprostředně za prozaickým textem, aniž by s ním byly nějak spojeny — tak je tomu v případě oněch úvah, líčení, popisů či náladových evokací, ať už jsou samy součástí přímé řeči či nikoli. Přitom hranice přímé řeči rozsah veršových partií nezřídka přesahuje (srov. zvl. kap. 93,1 n., jak jsme o tom hovořili na str. 98 této stati), a to dopředu i dozadu. Leckdy začíná ta či ona osoba hovořit v próze, pokračuje ve verších a nakonec přechází znovu do prózy. Tak je tomu např. v kap. 83,8 n. (srov. str. 98) či v kap. 111,10 nn. (viz str. 99). Jsou však i případy, kdy próza přechází ve verše i mimo přímou řeč j. v kap. 132,11 (viz str. 100) anebo kde se ve verších objevuje vedle přímé řeči i samo uvozovací slovo, jako v kap. 108,14 (srov. str. 99).

Z našich předechozích výkladů plyne, že v Petroniově díle *Satyricon* je škála zapojení veršů do textu dosti pestrá, avšak veršových partií vkloubených do okolního kontextu, v nichž by děj pokračoval, jako tomu bylo např. v řeckých románech, je celkem malý počet. A porovnáme-li charakter veršových úseků u Petronia s prosimetrem u typického představitele menippské satiry Lukiana, nabýváme přesvědčení, že termínu menippská satira nelze pro Petronia bez výhrad používat, jak se to ještě doposud — i přes výhrady některých badatelů — leckdy děje.

Veršové části ve spise *Res gestae Alexandri Macedonis* od Julia Valeria,²² jenž je překladem řeckého Pseudokallisthenova románu a vznikl pravděpodobně v letech 270—330 n. l., jsou chudší než v řeckém románu o Alexandrovi. Verše jsou v tomto díle doloženy na devíti místech, kdežto v řecké rukopisné verzi A byly doloženy na 14 místech, nepočítáme-li partii v I 42,10, restituovanou v Krollově vydání řeckého románu o Alexandrovi právě podle Julia Valeria I 46. Mimo tento veršový úsek se objevují u Julia Valeria verše navíc ještě jednou, a to v III,56, kde je věštba, vyjádřená v řeckém textu prózou (III 34,3 — snad jen začátek má jambický ráz) zachycena v šesti verších.

Pokud jde o ostatních sedm veršových dokladů z Julia Valeria, čtyři z nich jsou více či méně volným překladem veršů řeckých: řec. I 30,6 = lat. I 23 (citování věštby); řec. I 47,1 = lat. I 53 (opět citování věštby); řec. III 26,7 (dvakrát) = lat. III 48 (rovněž dvakrát — jde o latinský překlad Homérových veršů o Odysseovi a Aithiopech). Oba naposled uvedené verše jsou přitom zapojeny do prozaického kontextu syntakticky volněji (tj. výrazněji na způsob citací) než tomu bylo v řeckém textu, jak lze vidět ze srovnání následující ukázky s řeckým textem uvedeným na str. 85 tohoto článku:

Certe illud tibi iam Homericum adest, quod illic sapientissimus gloriatur:

Multigenasque urbes hominum moresque notavi.

Quis enim praedicationis finis istud capit, triginta ferme vix annos emensum te orientis omnis occidentisque dominari? Bactra te vidit, Aethiopia salutavit, Scythae tremuerunt, quodque uno ille versu percucurrit,

Quique novum cernunt Hyperiona, quique cadentem.

Neque enim quemquam non aut caesum audivimus aut supplicentem“

V pátém ze zmiňovaných sedmi případů stojí v známém Homérově trojverší z *Illiady* I 528 nn., jak je reprodukováno v řeckém textu I 33,13 (srov. výše na str. 84) Valeriovo latinské dvojverší v I 32:

Caerula tunc illi Saturnius adnuit arce,

aurea caesaries quem signat motibus almis.

V latinském textu chybí tedy poslední verš.

Ve zbývajících dvou případech jde jen o značně volnou parafrázi řeckého veršového úseku. Proti řeckému textu v I 33,1 se 40 verši stojí u Valeria v I 31 plných 48 latinských veršů. Na tomto místě se však latinský překladatel přece jen do jisté míry držel řecké předlohy. Naproti tomu Valeriových 30 veršů z I 52 je zcela volným a výrazně zkráceným zpracováním tematiky obsažené v 83 řeckých verších z I 40a,8. Ostatní veršové úseky z řecké verze románu byly buď úplně vypuštěny, anebo byly volně parafrázovány prózou. Zajímavé je nerovnoměrné rozložení veršů v prozaickém kontextu románu Julia Valeria, neboť zatím co zpočátku jsou verše využity častěji, následuje pak dlouhá partie bez jediného verše (prakticky celá druhá kniha, nazvaná „*Actus Alexandri*“ a přes dvě třetiny třetí knihy „*Obitus Alexandri*“), které se objevují až v závěru díla; lze pro to jen stěží nalézt takové zdůvodnění, které by nebylo pouhou spekulací.

Z toho, co bylo výše řečeno vysvítá, že kdežto v řeckém textu Pseudokallisthenova románu bylo zapojení veršů do prozaického okolí relativně dosti rozmanité a leckdy i z hlediska syntaktického značně zajímavé, mají veršové úseky v díle Julia Valeria vesměs jen charakter citací. Máme tu tedy co činit s takovým užitím veršů,

²² Juli Valeri Alexandri Polemi *Res Gestae Alexandri Macedonis*, rec. B. Kuebler, str. 1—168, Lipsiae, Teubner 1888.

jež jsme v stati Předmenippovské začátky prosimetra, smíšeného stylu, v řecké literatuře, SPFFBU E 14 (1969), str. 59—71 nepovažovali za stylisticky relevantní prosimetrum; přesto však jsme si nemohli nepovšimnout románu Julia Valeria, neboť v jeho smíšeném stylu spatřujeme stylistický záměr, ovlivněný pochopitelně řeckou předlohou.

ПЕРЕПЛЕТЕНИЕ ПРОЗЫ И СТИХОВ В АНТИЧНОМ РОМАНЕ.

В первом разделе исследуется переплетение прозы и стихов в греческих произведениях романного характера. Согласно классификации, данной Лудвиковским, автор обращает внимание на произведение Псевдокаллисфена об Александре, далее на роман Харитона, в котором стихи, как правило, образуют органическую часть повествования, развивая действие романа, на роман Гелиодора и Ахилла Татия, в которых стихи встречаются в существенно меньшей мере. Во втором разделе автор изучает переплетение прозы и стихов в римском романе, т. е. в произведении *Historia Apollonii regis Tyri*, в Сатириконе Петрония и в произведении *Res gestae Alexandri Macedonis* Юлия Валерия — латинском переводе греческого романа Псевдокаллисфена.

Автор выражает свое убеждение в том, что переплетение прозы и стихов, прежде всего в греческом романе, нельзя отождествлять с менипповой сатирой, известной из творчества Луккиана.

DIE EINHEIT VON PROSA UND VERS IN DER ANTIKEN ROMANLITERATUR

Im ersten Teil, der die Einheit von Prosa und Vers in der griechischen Literatur behandelt, wird in Übereinstimmung mit der Klassifikation Ludvíkovskýs zunächst dem Werke von Pseudokallisthenes über Alexander Aufmerksamkeit geschenkt. Im weiteren befaßt sich die Verfasserin mit dem Roman Charitons, wo die eingeschobenen Verse in der Regel einen organischen Bestandteil der ganzen Erzählung bilden und wo die Handlung in ihnen fortschreitet, mit den Romanen Heliodors und Achilles Tatius, in denen Verse in einem wesentlich kleinerem Ausmaß vorkommen.

Der zweite Teil befaßt sich mit der Einheit von Prosa und Vers im römischen Roman, daß heißt im Werke *Historia Apollonii regis Tyri*, in der Schrift von Petronius Satyrikon und in den *Res gestae Alexandri Macedonis* von Julius Valerius, der lateinischen Übersetzung des Romans von Pseudokallisthenes.

Die Verfasserin drückt die Überzeugung aus, daß der Wechsel von Prosa und Vers vor allem im griechischen Roman mit der Menippos satire, wie wir sie aus dem Werke Lukians kennen, nicht identifiziert werden kann.